

LIETUVOS BANKO FINANSINIŲ PASLAUGŲ IR RINKŲ PRIEŽIŪROS DEPARTAMENTAS

Finansų maklerio ir valdymo įmonių
vadovams

2023-08-10

Pagal adresatų sąrašą

DĖL PINIGŲ PLOVIMO IR TERORISTŲ FINANSAVIMO RIZIKOS VALDYMO

Lietuvos bankas, siekdamas nustatyti ir įvertinti finansų maklerio ir valdymo įmonių (FMĮVĮ) sektoriaus patiriamą pinigų plovimo ir teroristų finansavimo (PPTF) riziką, atliko FMĮVĮ Lietuvos bankui pateiktų duomenų analizę (ataskaitinis laikotarpis nuo 2022 m. sausio 1 d. iki 2022 m. gruodžio 31 d.). Atliktos analizės rezultatai FMĮVĮ sektoriaus atstovams buvo pristatyti 2023 m. birželio 14 d. vykusiam susitikime.

Šiuo raštu atkreipiame FMĮVĮ vadovų dėmesį į Lietuvos banko atliktos PPTF rizikos vertinimo analizės rezultatus ir į tai, kad vykdydamos veiklą FMĮVĮ turėtų užtikrinti, jog PPTF ir tarptautinių sankcijų rizikos būtų tinkamai nustatomos, vertinamos ir būtų imamasi tinkamų ir proporcingų priemonių šioms rizikoms valdyti.

Dėl tarptautinių sankcijų, ribojamųjų priemonių įgyvendinimo

Atsižvelgiant į tai, kad Rusija 2022 m. vasario 24 d. pradėjo karą prieš Ukrainą ir jos gyventojus, bei į Europos Sąjungos (ES) ir jos sąjungininkų griežtinamas ir įtvirtinamas sankcijas ir ribojamąsias priemones, skirtas Rusijos Federacijai, Baltarusijos Respublikai ir (arba) susijusiems subjektams, FMĮVĮ svarbu užtikrinti tinkamą vidaus kontrolės procedūrų, susijusių su tarptautinių sankcijų, ribojamųjų priemonių įgyvendinimu, nustatymą, kaip tai įtvirtinta Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo (PPTFPI) 29 straipsnio 1 dalies 4 punkte. Svarbu pabrėžti, kad, atsižvelgiant į Lietuvos geografinę padėtį ir per paskutiniuosius dešimtmečius susiformavusius ekonominius ryšius su Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika, tinkamas tarptautinių sankcijų įgyvendinimas yra itin reikšmingas.

Lietuvos bankas akcentuoja, kad FMĮVĮ privalo užtikrinti, jog tarptautinės sankcijos būtų tinkamai įgyvendinamos, ir sankcionuoti subjektai, siekiantys apeiti tarptautines sankcijas, nepasinaudotų FMĮVĮ teikiamomis investicinėmis paslaugomis. Siekiant šio tikslo FMĮVĮ labai svarbu ne tik įsidiesti atitinkamas vidaus kontrolės priemones ir procedūras tarptautinių sankcijų, ribojamųjų priemonių rizikai valdyti, bet ir nuolatos tobulinti turimas kontrolės priemones bei vykdyti periodinius jų efektyvumo ir veiksmingumo vertinimus. Atkreipiame dėmesį į tai, kad ES taikomos ribojamosios priemonės apima ir ekonomines ir (arba) sektorines sankcijas tam tikroms teritorijoms ir (arba) ekonomikos sektoriams, todėl užmegzdamos naujus dalykinius santykius, taip pat vykdydamos kliento sandorių ir (arba) operacijų stebėseną FMĮVĮ turėtų atkreipti itin didelį dėmesį į sandorius (operacijas) ir (arba) klientus, klientų partnerius, klientų klientus, (galimai) susijusius su sankcionuotomis teritorijomis ar ekonomikos sektoriais.

Papildomai rekomenduojame susipažinti su Lietuvos banko parengta tarptautinių sankcijų

įgyvendinimo finansų įstaigose apžvalga, kurioje nurodomi gerosios praktikos pavyzdžiai ir atvejai, kada tarptautinių sankcijų įgyvendinimui taikomos priemonės turėtų būti tobulinamos¹. 2023 m. gegužės 30 d. Lietuvos bankas patvirtino Finansų rinkos dalyviams skirtus nurodymus dėl tarptautinių sankcijų įgyvendinimo², kurie įsigalios 2023 m. rugsėjo 1 d. ir su kuriais privaloma susipažinti bei juos įgyvendinti ir FMĮVĮ.

Dėl atnaujinto Europos Komisijos atlikto pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimo Europos Sąjungos mastu

2022 m. spalio 27 d. Europos Komisija (EK) paskelbė atnaujintą pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimą Europos Sąjungos mastu (toliau – EK vertinimas)³, kuriame pateikiama informacija apie FMĮVĮ sektoriui aktualių finansinių paslaugų ir produktų PPTF rizikas. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog EK vertinime nurodoma, kad nors nusikaltėliams, siekiantiems pasinaudoti šiuo sektoriumi, reikia daugiau žinių, tačiau šiuo sektoriumi gali būti pasinaudojama PPTF tikslais. Kaip nustatyta EK vertinime, pagrindinės rizikos sektoriuje susijusios su naudos gavėjų nuslėpimu, iš nusikalstamos veikos gautų lėšų panaudojimu investavimui ir piktnaudžiavimu rinka. EK vertinime taip pat nurodoma, kad FMĮVĮ pernelyg pasitiki kitų finansų įstaigų taikomomis kontrolės priemonėmis, kai operacijos vykdomos per kitas finansų įstaigas, finansinių žvalgybos padalinių (FŽP) duomenimis, sektoriuje yra itin mažas pranešimų FŽP skaičius, lyginant su atliekamų operacijų mastu, nes manoma, kad sektorius yra labiau koncentruotas atpažinti sukčiavimo ir piktnaudžiavimo rinka atvejus, o ne PPTF atvejus. EK vertinime taip pat išskiriama, kad FMĮVĮ sektoriuje, lyginant su kitais sektoriais, kyla didesnė interesų konfliktų rizika dėl pelno siekimo, pritraukiant klientus, kurie investuoja didesnes sumas, ir tinkamo PPTF prevencijos priemonių taikymo. Rekomenduojame FMĮVĮ sektoriui susipažinti su EK vertinimu ir įvertinti šiame dokumente įvardijamas rizikas ir jų pasireiškimo tikimybę. Papildomai pažymėtina, kad 2023 m. liepos 13 d. Europos bankininkystės institucija (EBI) išleido nuomonę dėl PPTF rizikų, su kuriomis susiduria ES finansų sektorius⁴. Šioje nuomonėje taip pat akcentuojama, jog FMĮVĮ sektoriuje išlieka aktuali mokesčių vengimo rizika, todėl sektoriui rekomenduojama susipažinti su šioje nuomonėje minimomis rizikomis ir įvertinti jų pasireiškimo tikimybę.

Dėl kliento ir naudos gavėjo tapatybės nustatymo tais atvejais, kai tapatybė nustatoma klientui fiziškai nedalyvaujant

Įvertinus FMĮVĮ Lietuvos bankui pateiktus duomenis, nustatyta, kad, kaip ir ankstesniais ataskaitiniais laikotarpiais, 2022 m. vis daugiau FMĮVĮ klientų tapatybę nustato nuotoliniu būdu. Remiantis EBI gairėmis pagal Direktyvos (ES) 2015/849 17 straipsnį ir 18 straipsnio 4 dalį dėl deramo klientų tikrinimo ir veiksmų, į kuriuos kredito ir finansų įstaigos turėtų atsižvelgti vertindamos su atskirais dalykiniais santykiais ir vienkartiniais sandoriais ir (arba) operacijomis susijusių pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką, kuriomis panaikinamos ir pakeičiamos Gairės JC/2017/371⁵, dėl didesnės sukčiavimo rizikos ir anonimiškumo nuotolinis kliento tapatybės nustatymas gali būti siejamas su didesne PPTF rizika.

Pažymėtina, kad atlikdamos nuotolinį kliento tapatybės nustatymą FMĮVĮ privalo užtikrinti, jog tapatybės nustatymas atitiktų reikalavimus, nurodytus Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2016 m. lapkričio 30 d. įsakyme Nr. V-314 „Dėl Techninių reikalavimų kliento tapatybės nustatymo procesui, kai tapatybė nustatoma nuotoliniu būdu, naudojantis elektroninėmis priemonėmis, leidžiančiomis tiesioginio vaizdo perdavimą, patvirtinimo“.

¹ <https://www.lb.lt/lt/apzvalgos-ir-leidiniai/category.85/series.4357>.

² <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-banko-nurodymai-del-sankciju-pinigu-plovimo-ir-teroristu-finansavimo-prevencijos>.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022SC0344&from=EN>.

⁴

https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Opinions/2023/1058335/EBA%20Op%202023%2008%20Opinion%20on%20MLTF%20risks%20EBA%20REP%202023%2021.pdf.

⁵ https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Guidelines/2021/Guidelines%20on%20MLTF%20risk%20factors%2028revised%29%202021-02/Translations/1016933/Guidelines%20ML%20TF%20Risk%20Factors_LT.pdf.

Dėl elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigų klientų lėšų investavimo į skolos vertybinius popierius

Pastebima, jog rinkoje populiarėja teikiama paslauga elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigų (EPĮMĮ) klientų lėšas investuojant į saugų likvidų turtą. Nors tiesiogiai EPĮMĮ (šiuo atveju jos laikomos FMĮVĮ klientais) klientai negali disponuoti lėšomis ir patys vykdyti operacijų ar sandorių, FMĮVĮ turėtų tinkamai vertinti tokių EPĮMĮ keliamą PPTF riziką. Siekiant tinkamai suprasti EPĮMĮ keliamą riziką, reikėtų vertinti informaciją apie EPĮMĮ klientus, įskaitant priežiūros institucijų taikytas poveikio priemones už PPTF prevencijos pažeidimus, įvertinti EPĮMĮ aptarnaujamų klientų portfelį, ekonomines veiklas, jiems teikiamas paslaugas, geografinį klientų pasiskirstymą ir EPĮMĮ pasirengimą šias rizikas tinkamai valdyti, pvz., vertinant EPĮMĮ taikomus PPTF prevencijos procesus.

Dėl vidaus kontrolės priemonių

Atkreipiame FMĮVĮ dėmesį į tai, kad vykdydamos veiklą FMĮVĮ privalo laikytis teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų, reguliariai vertinti nustatytų vidaus kontrolės procedūrų ir priemonių PPTF prevencijos srityje efektyvumą ir su tuo susijusius procesus bei imtis veiksmų, kad PPTF prevencijos reikalavimai būtų vykdomi.

Nors 2022 m. sektoriuje, lyginant su 2021 m., vidinių tyrimų skaičius padidėjo, tačiau pranešimų dėl įtartinų operacijų Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos skaičius sektoriuje išlieka mažas. Tai gali indikuoti, kad vidaus kontrolės sistema galimai yra neefektyvi, atitinkamai dėl šios priežasties FMĮVĮ itin svarbu stiprinti kliento dalykinių santykių ir operacijų stebėseną (tiek momentinę, tiek retrospektyvią), gerinti atliekamų vidinių tyrimų kokybę ir tobulinti išvadų dokumentavimą. Siekiant sustiprinti įdiegtus stebėsenos procesus, rekomenduojama susipažinti su Lietuvos banko parengta apžvalga dėl klientų dalykinių santykių ir operacijų (sandorių) stebėsenos⁶, kurioje aptariami praktiniai stebėsenos įgyvendinimo aspektai ir pateikiama gerosios praktikos pavyzdžių.

Papildomai atkreiptinas FMĮVĮ dėmesys į tai, kad PPTFPĮ 29 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtinta, jog finansų įstaigos (tarp jų ir FMĮVĮ) privalo nustatyti atitinkamą vidaus politiką ir vidaus kontrolės procedūras, susijusias su rizikos vertinimu, rizikos valdymu, atsižvelgdamos į šio straipsnio 2 dalyje nustatytas rizikos rūšis. Remdamosi Lietuvos banko valdybos 2015 m. vasario 12 d. nutarimu Nr. 03-17 „Dėl Finansų rinkos dalyviams skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir (arba) teroristų finansavimui, patvirtinimo“ patvirtintų Finansų rinkos dalyviams skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir (arba) teroristų finansavimui, 28 punktu, finansų įstaigos privalo užtikrinti, kad visos veiklos PPTF rizikos vertinimas būtų atliekamas, peržiūrimas ir atnaujinamas reguliariai, bet ne rečiau kaip kartą per metus ir (arba) įvykus reikšmingiems pokyčiams. Atkreiptinas dėmesys, kad sektoriuje 2022 m. vis dar buvo FMĮVĮ, kurios nebuvo atlikusios visos veiklos PPTF rizikos vertinimo. Lietuvos bankas akcentuoja, kad tinkamai atliktas PPTF rizikos vertinimas FMĮVĮ padeda ne tik identifikuoti PPTF rizikas, bet ir suplanuoti reikiamas efektyvias PPTF prevencijos priemones. Papildomai raginame FMĮVĮ atkreipti dėmesį į PPTF prevencijos atitikties procedūrų vertinimą, kaip tai nustatyta PPTFPĮ 29 straipsnio 4 dalyje, ir reguliariai įsivertinti, ar naudojamos PPTF prevencijos priemonės veikia tinkamai.

Pabrėžtina, kad FMĮVĮ, siekdamos įgyvendinti teisės aktų reikalavimus, turi užtikrinti pakankamą išteklių PPTF prevencijos funkcijoms vykdyti kiekį ir darbuotojų kompetencijos stiprinimą PPTF prevencijos srityje. Primename, kad mokymus PPTF prevencijos tema rengia VŠĮ Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centras, o aktuali informacija apie mokymus skelbiama Lietuvos banko interneto svetainėje (<https://www.lb.lt/lt/pinigu-plovimo-prevencijos-kompetenciju-centras#ex-2-1>). Lietuvos bankas taip pat reguliariai organizuoja atitikties specialistų susitikimus, kuriuose pristatoma informacija apie sektoriams aktualią PPTF riziką, teisėkūros naujoves ir kitus svarbius klausimus. Lietuvos bankas tikisi, kad FMĮVĮ vadovai

⁶ Nuolatinės kliento dalykinių santykių ir operacijų (sandorių) stebėsenos apžvalga, https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/34828_5fad34d9063f96ba03fa46886cca74f7.pdf.

užtikrins, jog už PPTF prevenciją atsakingi FMĮVĮ darbuotojai galėtų aktyviai dalyvauti Lietuvos banko rengiamuose atitikties susitikimuose ir kituose mokymuose.

Atsižvelgdami į tai, kas išdėstyta šiame FMĮVĮ sektoriaus dėmesį atkreipiančiame rašte, raginame įvertinti nurodytą PPTF riziką ir užtikrinti, kad FMĮVĮ taikytų tinkamas ir pakankamas PPTF prevencijos priemones šiai PPTF rizikai identifikuoti ir valdyti.